

Záver

Interdisciplinárny výskum špecifik trhu práce v kontexte platenej a neplatenej práce s akcentom na podmienky SR priniesol viaceré významné poznatky pre rozvoj teórie i praxe. Vedecké štúdie domácich i zahraničných autorov akcentujú dôležitosť skúmania neplatenej práce, ktorá je vykonávaná domácnosťami a súčasne ponúkajú námety na ďalšie oblasti skúmania súvisiace s neplatenou i platenou prácou.

Medzi najvýznamnejšie prínosy, ktoré vyplývajú zo skúmania problematiky neplatenej práce v rámci projektu VEGA 1/1141/11 možno zahrnúť:

- obohatenie teórie o nové poznatky v oblasti platenej a neplatenej práce, príčin existencie, motívov a jej špecifických prejavov v SR,
- originálny prístup k meraniu rozsahu neplatenej práce a vyčíslenie podielu neplatenej práce ako percentuálneho podielu na HDP v SR,
- interdisciplinárna interpretácia výsledkov výskumu neplatenej práce,
- rozdelenie motívov neplatenej práce na ekonomické a neekonomické motívy a zistenie ich vzájomného vzťahu,
- transfer získaných poznatkov a zaangažovanie študentov a doktorandov do skúmanej problematiky,
- vytvorenie vedeckého fóra a bázy pre ďalší výskum danej problematiky zapojením domácich a zahraničných odborníkov do odbornej diskusie o význame neplatenej práce,
- prehĺbenie výskumnej spolupráce s akademickými a neakademickými inštitúciami s cieľom realizácie kvalitných výstupov, podpory výskumu a jej prepojenosti s praxou.

Prirodzene, jednotliví autori vedeckých štúdií, ktoré sú uverejnené v zborníku, akcentujú ďalšie špecifické prínosy a závery, ku ktorým dospeli vhodne zvolenými metodologickými postupmi. Zostavovatelia zborníka si neosobujú právo na ich detailné vymenovanie, ale chcú upriamiť pozornosť na tie z nich, ktoré významnou mierou prispeli k odhaleniu podstatných súvislostí o neplatenej práci a tým aj k naplneniu cieľov projektu.

Skúmanie súvislosti medzi spokojnosťou so životom a dobrovoľníctvom (ako jednej z foriem neplatenej práce) použitím údajov prieskumu Eurobarometra 76.2 z roku 2011 (M. Orviská) síce viedlo k poznaniu, že existujú rozdiely v rámci EÚ a na Slovensku, avšak súvislosť medzi spokojnosťou so životom a dobrovoľníctvom sa potvrdila (jednotlivci, ktorí vykonávajú dobrovoľnícku prácu sú šťastnejší). Najvýznamnejšou politickou implikáciou potvrdenia existencie tejto súvislosti je dôležitosť podpory dobrovoľníckej práce ako jednej zo súčastí neplatenej práce zo strany politikov a vlády.

Porovnanie niektorých aspektov neplatenej práce v SR a v zahraničí v kontexte pohlavia, stupňa hospodárskeho rozvoja krajiny a štruktúry neplatenej práce z hľadiska jednotlivých činností (J. Huňady – M. Orviská) odhalilo viacero skutočností: ženy venujú neplatenej práci viac času ako muži aj v rozvinutých aj v rozvojových krajinách, čo negatívne ovplyvňuje ich postavenie na trhu práce. Najvýznamnejšiu zložku neplatenej práce predstavujú domáce práce, pričom z pohľadu štruktúry neplatenej práce, ako aj z pohľadu rozdielov medzi pohlaviami je Slovensko porovnateľné s ostatnými krajinami OECD.

Trh práce má nielen v SR, ale aj v ďalších krajinách celý rad špecifik, ktoré ovplyvňujú nielen ponuku, dopyt a cenu práce – mzdu, ale nepriamo aj voľný čas a spôsob jeho využívania vo forme neplatenej práce. Hoci neplatená práca zostáva na okraji pozornosti ekonomickej teórie, práve táto práca a jej veľkosť ovplyvňuje celkový output ekonomiky, spotrebu tovarov a služieb prechádzajúcich trhom a tým aj daňové príjmy (M. Hronec). Definície neplatenej práce sa aj v súčasnosti rôznia, čo je dané aj tým, že nie všetky ľudské aktivity a ich výsledky sú merateľné, hoci prispievajú k zvyšovaniu blahobytu. Za neplatenú prácu však možno považovať všetky ekonomické činnosti, za ktoré človek nedostáva mzdu.

Významný posun v ponímaní neplatenj práce predstavovala jej definícia z roku 1993 v Systéme národných účtov spojených národov, podľa ktorej je to práca, „ktorá súvisí najmä s produkciou statkov a služieb domácností, ktoré neprechádzajú trhom“.

Na základe originálneho štatistického prieskumu (A. Kaščáková), ktorého cieľom bolo kvantifikovať objem neplatenj práce v domácnostiach na Slovensku a poznať ekonomické a neekonomické charakteristiky domácností ako determinanty ovplyvňujúce veľkosť neplatenj práce, bola zistená veľkosť a štruktúra týždenného objemu neplatenj práce v reprezentatívnej vzorke slovenských domácností, ktorá bola doplnená o informácie o platenom zamestnaní, motivácii, názoroch a socio-demografických charakteristikách domácností. Získané údaje boli prepočítané na celú populáciu a rok, pričom bol kvantifikovaný takmer jednotretinový podiel neplatenj práce vytvorenej v domácnostiach z celkového objemu HDP vytvoreného na Slovensku v roku 2011. Výsledky výskumu potvrdili očakávania ohľadom pomerne vysokého týždenného objemu neplatenj práce v domácnostiach (v priemere viac ako 20 hodín na osobu v domácnosti, vo veku od 14 rokov) a očakávaných rozdielov v objeme neplatenj práce u žien a mužov s ohľadom na diferencie v závislosti od druhu vykonávanej práce.

Porovnanie neplatenj práce na Slovensku a vo vybraných krajinách svetového hospodárstva aj pomocou testovania hypotéz, ktoré boli následne štatisticky overované viedlo k záveru (M. Považanová – G. Nedelová), že napriek určitým špecifikám, má neplatená práca na Slovensku podobný charakter ako v ostatných krajinách OECD a v troch rozvíjajúcich sa krajinách. Z výsledkov primárneho výskumu, uskutočneného v rámci projektu VEGA, okrem iného vyplynulo, že respondenti vykonávajú v priemere 29 hodín do týždňa neplatenj práce ako celku, čo je v prepočte 4,1 hodiny denne. V rozdelení na mužov a ženy, ženy vykonávajú neplatenú prácu celkovo 32,9 hodín v priemere do týždňa, pričom muži venujú neplatenj práci v priemere týždenne 21,4 hodín. Rozdelenie množstva času venovaného neplatenj práci v závislosti od pohlavia má teda na Slovensku ten istý charakter, ako v ostatných krajinách. Súčasne však platí, že hoci ženy celkovo vykonávajú viac neplatenj práce ako muži, neplatí to pre všetky kategórie neplatenj práce. Z hľadiska vzťahu platenej a neplatenj práce sa potvrdilo, že muži trávia v priemere viac času v platenom zamestnaní ako ženy, pričom hypotéza o tom, že počet hodín strávených v platenom zamestnaní ovplyvňuje počet hodín strávených vykonávaním neplatenj práce sa potvrdila len u žien.

Osobitú cenu majú výsledky v oblasti neekonomických súvislostí neplatenj práce (M. Martinkovičová – M. Kika). Ide najmä o poznanie, že pri motivácii neplatenj práce prevažujú tie determinanty, ktoré majú citeľne sociálno-vzťahový rozmer, čo dovoľuje predpokladať, že aj postoje vyvírané a formované pri vykonávaní neplatenj práce v ovzduší vzájomných rodinných väzieb budú pozitívne a relatívne trvalé. Rovnako je cenný poznatok, že vnímanie perspektívy a vývoja rozsahu neplatenj práce v budúcnosti koreluje s očakávaniami jej zachovania až nárastu. Neplatená práca v podmienkach slovenských domácností je ešte stále prirodzenou a samozrejmovou súčasťou ich každodenného života.

Širšie pohľady na problematiku neplatenj práce priniesli aj štúdie zahraničných autorov (D. Matkiewicz, Z. Majkut), ktorí akcentovali príčiny neplatenj práce z pohľadu dobrovoľníctva v špecifických podmienkach Poľska a problematiku právnych aspektov vzájomného vzťahu platenej a neplatenj práce z pohľadu zamestnávateľa a jeho príjmov. Nemenej prínosnými sú príspevky ďalších domácich autoriek (E. Lapiňová, G. Korimová, K. Rerichová, K. Svoreňová), ktoré skúmajú otázky rozhodovania rodičov maloletých detí medzi starostlivosťou o deti a platenou prácou v zamestnaní, či dobrovoľníctvo z pohľadu možností ekonomického vyjadrenia jeho hodnoty prostredníctvom „dobrovoľníckej alternatívnej meny – DAM“.

Naznačený okruh problémov potvrdzuje, že ide o značne širokú problematiku, ktorá je spätá s neplatenou prácou. Možnosti a kontúry ďalšieho výskumu naznačujú nielen doteraz

dosiahnuté výsledky v rámci projektu VEGA, ale aj záujem praxe a ďalších vysokoškolských a výskumných inštitúcií doma i v zahraničí participovať na spoločných projektoch či publikáciách.

Zostavovateľky zborníka vedeckých štúdií a celý riešiteľský kolektív projektu VEGA o neplatenj práci, jej ekonomických a neekonomických súvislostiach veria, že budú mať priestor pre nový a na doterajšie výsledky nadväzujúci projekt základného výskumu, o finančnú podporu ktorého požiadali grantovú agentúru.

Riešiteľský kolektív si dovoľuje osobitne poďakovať Z. Jakubovú, ktorá je nielen autorkou jedného z príspevkov v tomto zborníku s cennými myšlienkami, ale aj konzultantkou a odbornou poradkyňou celého tímu pri riešení zložitých otázok primárneho výskumu, zbere, triedení a spoľahlivom využití údajov, o cennosti ktorých niet pochýb. Aj táto forma spolupráce je potvrdením skvelého a vzájomne užitočného prepojenia teórie s praxou.

Za zostavovateľky: Mária Uramová